

ÜLKEMİZDE HUKUKUN VICDAN VE AHLAK SORUNU

Doç. Dr. Muhammet ÖZEKES*

GİRİŞ

Hukuk kurallarıyla ahlak kuralları arasındaki temel farklılık, hukuk kurallarının ahlak kurallarına göre yaptırım gücünün yüksekliği, hukuk kurallarına aykırı davranıldığında devletin zor kullanma yoluyla bu aykırılığı gidermesi veya hakkı yerine getirmesidir. Bunun dışında, hukuk da ahlak da toplumsal düzen kurallarıdır; her ikisi de toplumun birlikte yaşamasını sağlamaya, toplum düzenini ayakta tutmaya yarar.

Her ne kadar hukuk ve ahlak arasında farklılıklar bulunsa da, bu iki kural türü birbirini yok sayamaz. Her şeyden önce ahlak, meşru oldukları sürece hukuk kurallarına uygun davranmayı emretmekte, bir çok hukuk kuralının temelinde de tüm insanlığa veya o topluma mal olmuş ahlaki anlayışlar yatmaktadır.

Hukuk ve ahlakın kesiştiği diğer bir nokta ise vicdandır. Zira, ahlak kişinin vicdani ile hesaplaşmasını; hatta toplumsal vicdan toplumun kendisi ile hesaplaşmasını gerekli kılar. Hukuk ise, bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulduğunda, kurallar ve objektif ölçüler içerisinde de olsa hâkimin vicdanının hakem kılınmasıdır.

Bu yazıda, özellikle günümüzde, hukuk kurallarını koyarken, hukuku öğretirken, hukuku uygularken hukuk, vicdan ve ahlak ilişkisinin neresinde olduğumuz hakkındaki düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız. Yazının başlığı olan hukuk uygulamasında vicdan ve ahlak sorunundan kasıt, yalın anlamda sadece günlük uygulamalar olmayıp kuralın konulmasından uygulamasına kadar geçen tüm süreçlerdir. Bu çalışmada, hukuk eğitiminden başlayarak, kural koyma ve uygulama aşamasına kadar, ülkemizde hukukun etik sorunları üzerine bir bakışı ve düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

*Dokuz Eylül Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

I. GENEL OLARAK VİCDAN VE AHLAKIN HUKUK İÇERİSİNDE DOĞAL VE POZİTİF TEMELİ

Hukukun ilk ortaya çıktığı günden bugüne kadar, belki de en önemli sorunu, bir uyumsuzluğun içinde yer alan, tarafı olan ve uyumsuzluğu çözenlerin, bu uyumsuzluk süreci içerisinde ortaya koydukları davranışların ahlakiliği sorunudur. Bir hukuk kuralını koyarken ve bu kuralı uygularken bunun toplum vicdanında da kabul görebilir olması, sorunun çözümünde, kuralların içerisinde kalınıyor görünse dahi ahlaka aykırı davranılmaması gerekir. Bu sebeptedir ki, hukuk felsefesi ve genel kamu hukuku anlayışı ve anayasa hukuku ile insan hakları bakımından, kanunî olma, hukukî olma ve meşru olma arasında ayırım yapılmıştır. Bu, doğal hukuk anlayışının da bir yansımasıdır. Ayrıca, meşru olmayan, insan haklarına aykırı kurallara karşı, kişilerin sivil itaatsizlik veya direnme haklarını kullanarak karşı koymaları da kabul edilmektedir.

Yukarıdaki kısa açıklamadan vicdan, ahlak ve hukuk ilişkisinin doğal hukuk anlayışı içerisinde kalan salt bir ideal olduğu sonucuna varılmamalıdır. Bu konuda, gerek iç hukuk gerekse özellikle insan hakları çerçevesinde uluslararası düzenlemelerde bir çok pozitif temel bulmak mümkündür. Ancak, burada ayrıntısına girmeden basit ve ilkesel bazı noktalarda, vicdan ve ahlakın hukuk içerisindeki pozitif yerine değinmeye çalışacağız.

Anayasanın 138. maddesinin I. fıkrasında “Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak *vicdanî kanaatlerine göre* hüküm verirler.” denilmektedir. Dikkat edilirse burada vurgu yapılan, kanun ve hukuk değil, vicdani kanaattir. Çünkü, hâkimin hüküm verirken kendi vicdanı ile baş başa kalacağı ve ona göre bir değerlendirme yapacağı açıktır. Kanun ve hukuk ise, vicdani kanaat oluşturulurken dikkate alınacak ölçü ve bir noktada da sınırdır. Yani, vicdani kanaate göre karar vermek, keyfi karar vermek değildir. Bu sebeptedir ki, hukukun kabul ettiği vicdani kanaat, objektifleştirilmiş, keyfilige izin vermeyen bir sübjektivitedir; soyut ve genel olan hukuk kuralları, sübjektif bir husus olan vicdani kanaatin mümkün olduğunca en objektif şekilde ortaya çıkmasını sağlamaya çalışır. Yine bu sebeptedir ki, mahkeme kararları gerekçeli olmalı, hem de hukuki ve mantıki örgü korunup, neden sonuç ilişkisi açıklanarak bir gerekçe oluşturulmalıdır. Görüldüğü üzere, sınırları ve ölçüsü belirtilse de, hukukun son noktası, temel hukuk metni olan Anayasa'ya göre dahi vicdandır.

Benzer şekilde, hukukun vazgeçilmez temel ilkelerinden birisi dürüstlük kuralıdır. Dürüstlük kuralı, Türk Medeni Kanununun 2.maddesinde, hukukun tüm alanlarında

geçerli olacak şekilde bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Maddenin I. fıkrasında, “Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kuralına uymak zorundadır.” Denilerek bu konuda bir zorunluluk getirilmekte, ardında da II. fıkrada “Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.” denilerek yaptırımı da ortaya konulmaktadır. Dürüstlük, aslında bir ahlaki ölçüdür ve bu ölçünün hukuka doğrudan yansımadır.

Çok basit bir şekilde Anayasa ve Türk Medeni Kanunu hükümleri dikkate alındığında vicdan ve ahlakın bizatihi hukuk kurallarının gereği, hatta emri olduğu ortaya çıkmaktadır. Vicdan ve ahlakın hukuk içerisindeki önemi sebebiyledir ki, hukukun temel meslek alanlarının kendine özgü meslek ilkeleri vardır. Avukatlar, hâkimler, noterler kendileri için bağlayıcı olan bu meslek ilkelerine uygun davranmak zorundadırlar; bu ilkelere aykırı davranışın ağırlığına göre, basit bir takım disiplin cezalarından başlayıp meslekten çıkarmaya kadar varan yaptırımlar söz konusu olacaktır. Bu meslek ilkelerinin özünde meslek ahlakını korumak, daha güncel ifadesi ile hukuk etiğini yerleştirmek yatmaktadır. Hukukun karar merciinde olan hâkimlerin sahip olmaları gereken vasıfları eski hukukumuzda Mecelle'de (m. 1792) “Hâkim, hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin olmalıdır.” denilerek bugün de geçerli olan ölçülerde özel olarak sayılma ihtiyacı duyulmuştur. Yine hukukun temel meslek alanlarında yer alacak kişiler, hukuka bağlılıkları için yemin ederler; yemin ise, bir ahlaki bağlılık ve yükümlülük doğurur.

Şimdi soru ve bu soruya bağlı çözülmesi gereken sorun şudur: Biz bugün, hukuk kurallarını koyarken, hukuku öğrenip öğretirken ve uygularken bu kadar önemli olan vicdan ve ahlak ölçüsünün neresindeyiz? Aşağıda önce bu soruyu ve sorunu kısa ancak mümkün olduğunca net bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız, daha sonra çözümünü aramaya çalışacağız.

II. ÜLKEMİZDE BUGÜN HUKUKUN HER YÖNÜ İLE VİCDAN VE AHLAK SORUNU VARDIR

Belki yukarıdaki başlık çok ağır ve incitici gelebilir. Ancak sorunla acı bir şekilde yüzleşmeden ve gerçeği kavramadan, sorun çözülemez. Sorunu görmezlikten gelmek ve ertelemek mümkündür; ancak sorun, bir gün altından kalkılamayacak bir çığa dönüşerek, onu harekete geçirecek ilk küçük titreşimle, hem o sorunu yaratanları hem de onlarla birlikte masumları da içine alarak yutacaktır. Bu konuda bir sorun yok denilecekse, hukukun, kural konulması aşamasından başlanarak, eğitimi ve uygulaması içerisinde

karşılaştığımız aşağıda verilecek birkaç örneği nasıl nitelendirmemiz gerektiğine cevap bulunması gerekir. Ayrıca sorun yoksa, neden ülkemizde yargı organları en yüksek güvenilirliğe sahip olması gerekirken daha aşağılarda yer almaktadırlar?

Şüphesiz hukuk kuralları belirli ihtiyaçlarla konulur, gerekirse yeniden düzenlenir. Ancak bugün ülkemizde, hukuk kuralları konulurken, toplumun gerçek ihtiyaçları dikkate alınmakta mıdır? Her zaman çok da makul ve meşru olmayan etkilerden uzak kurallar koyabilmekte miyiz? Toplumun tümünü etkileyen kurallar, gereği gibi tartışılabilen, menfaat dengesi tam olarak kurulabilmekte midir? Bir bütünü ve sistemi içinde barındırması gereken kuralların, bazen bütünlüğü ve sistematigi neden bozulmaktadır? İstisnalar, kimler ve ne için getirilmekte veya neden bazen istisnalar kurallara dönüştürülmektedir? Kurallar konulurken menfaat ve hak dengesi yeterince gözetilip korunabilmekte midir? Bazı kurallar ihtiyaç olmadığı halde neden çok sık değişmektedir; bazı kuralların değişmesi gerekirken neden değişmemektedir? Neden kanunların sistematigi, kavramları ve bütünlüğü, hukuk doktrinine aykırı popüler sebeplerle bozulmaktadır? Tüm bu sorulara vereceğimiz cevaplar, kurallar konulurken vicdan ve ahlakın neresinde olduğumuzu da belirleyecektir.

Hukuk eğitimini, hukuk fakültelerinden başlayıp mesleğin staj ve meslek içi eğitimi olarak bir bütün olarak düşündüğümüzde, hukuk eğitimimiz içinde vicdan ve ahlak boyutunun tam sağlandığı söylenebilir mi? Eğer tamsa şu sorular anlamsız sorular mıdır? Hukuk fakültelerini açarken, öğretim üyesi yetiştirirken hangi amaca hizmet ettiğimizin gerçekten farkında mıyız? Eğer farkındaysak neden öğretim üyesi olmayan, kütüphanesi bulunmayan ve öğretim üyesi yetiştirmek yerine hazır öğretim üyelerini kullanan fakülteler açmaktayız? Neden özel üniversitelerin bir çoğu tıp, mühendislik gibi yatırım gerektiren fakültelerden önce, bir hoca bir bina anlayışı ile hukuk fakültesi açmaktalar? Hukuk fakültesine başlayan öğrenci hangi hayallerle gelmekte, hangi hayallerle mezun olmakta, hangi hayallerle avukat, savcı, hâkim olmaktadır? Bu genç insanların, hukuk fakültesine başlarken taşıdıkları idealleri biz canlı tutabiliyor muyuz, geliştirip olgunlaştırabiliyor muyuz veya gerçek bir hukuk ideali sunabiliyor muyuz? Eğer cevabımız evetse, bu genç insanların önüne model olarak koyabilecek öğretim üyesi, avukat, hâkim ve savcılarımızın oranı nedir? Kaç öğretim üyesi, kuru hukuk kurallarını aktarmanın ötesinde, öğrencilerine hukuk bilincini aşılamanın telaşı ve çabasını göstermekte, kaç öğretim üyesi duruşu, söylemi ve davranışıyla bu konuda inandırıcı bir örnek olabilmektedir? Öğrenciler kaç öğretim üyesinin, öğrettiklerinden ve öğrencilerini değerlendirmesinden gereği gibi emin olmakta? Kaç öğrenci makul ve meşru sınırlar

İNİNDE hakkını aradığında dahi, en azından çatılmış kaşlarla karşılaşmamakta? Kaç öğretim üyesi, kendini ve işini sorgulayabilmekte, bu sorgulamayı meslektaşları ve öğrencileri ile birlikte paylaşabilmekte? Kaç öğretim üyesi, yarın başkalarının hayatları üzerinde rol oynayacak ve karar verecek insanlar yetiştirdiğinin farkında? Kaç öğretim üyesi, sabah derse girdiğinde, akşama daha iyi bir insan kazanmanın telaşını taşımakta? Kaç öğretim üyesi bunlar için sorumluluk alabilmekte? Kaç avukat ve hâkim, stajyerini, tahakküm edeceği veya gönüllü köle olarak kullanacağı insan olarak değil, yarınki meslektaşları olarak görmekte? Kaç avukat, hâkim ve savcı, kendi cahilliğini, “uygulama başka teori başka” yalanının arkasında gizleyerek, genç hukukçuları baştan yanlış bir kabulde mesleğe hazırlamakta? Kaç avukat stajyeri, ilk mesleğe başladığında biri isterse ben nasıl rüşvet veririm endişesini taşımakta? Kaç stajyer, “bu işler senin bildiğin ve fakültede öğretildiği gibi yürümez” sözünü duymakta? Kaç baro, erdemli olmanın gerçek kavgasını vermekte? Kaç meslek kuruluşu ideolojik ve politik saplantılar ve bir yerleri tutma telaşı dışında, gerçek hukukçular, avukatlar yetiştirmeyi, önce meslek ilkelerini ayakta tutmanın çabasını göstermekte? Adalet Bakanlığı, daha bilgili, daha insan, daha ahlaklı hâkim, savcı, icra memuru, yazı işleri personeli yetiştirmek için hangi plan ve projeleri hazırlamakta, hazırlıyorsa bunları nasıl uygulamakta? Bu soruları zihnimizde rahatlıkla çoğaltabiliriz.

Şüphesiz bu soruları ülkemizdeki hukuk uygulamasına taşıdığımızda adeta sonsuz soru ve sorun yumağı ortaya çıkacaktır. Biz sadece, başlığa dönerek önce tespiti yapıyoruz: Ülkemizde hukukun vicdan ve ahlak sorunu vardır. Bu tespit bir yalansa, o zaman, neden yargının en üstündeki insanlar dahi, vicdanları ile cüzdanları arasında sıkıştıklarını söylerken bunun etkisini düşünmemekte? Bu tespit yalansa, neden bir mahkeme kaleminden, bir icra dairesinden başlayarak yukarılara kadar her yeni günle, hukukun meşru sınırlarını zorlayarak bir şeyler yapma çabası sürdürülmekte? Neden, hâkimler, aslında aynı sıralardan geçerek meslek sahibi olduğu avukatları, kapısının önünde saatlerce bekletmekte ve daha yüksek duran kürsünün arkasından, gereğinde onları azarlarken ne yaptığını düşünmemekte? Neden hâkimler, makul gerekçelerle kendine açıklama yapıldığında, yanlış bir karar verdiğini zihninde tartışmak yerine, “kararı beğenmiyorsan temyiz et!” kolaycılığına kaçmakta? Neden, bir avukat, yine aynı sıralardan geçerek geldiği hâkimin çabasını küçümsemekte? Neden, bir avukat kendisinin iş seçme şansı varken, hâkimin önüne gelen her sorunu çözmek mecburiyetinde olması gibi, insanı aşan bir mesleği icra ettiğini düşünerek ona yardımcı olmamakta? Neden, hâkim, avukatın yargılama içinde yer almakla birlikte, müvekkiline karşı da meram

anlatmak zorunda olduğunu; neden avukatlar hâkimlerin kendileri için değil, doğru bir karar vermek için çalıştığını unutmakta? Neden hâkimler, savcılar, avukatların; avukatlar, hâkimler ve savcıların, hatta birbirlerinin işini kolaylaştırmamakta? Neden en iyi avukat, sadece en iyi parayı kazanan avukat sayılmakta? Neden hâkimler tayinlerinde dahi bazı kapıları aşındırmak zorunda kalmakta? Neden avukatlar müvekkillerinden ücretlerini almak için farklı yollar arama çabası içine girmekte? Neden müvekkiller sürekli avukatların emek ve çabalarını yok saymayı bir pazarlık aracı olarak görmekte? Neden, hâkimler, sadece eksik teknik bilgileri tamamlamak için değil, bilirkişi denilen insan üstü varlıklara dosyaların kaderini terk etmekte? Ve neden bilirkişiler hâkimler kadar önemli olmakta? Neden “koridor bilirkişisi” kavramı dahi, hukuk dilimize girmekte? Neden avukatlar için, bazen icra memuruna meram anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zor olmakta? Neden, haksız yere davayı kaybeden bir avukat, durumu müvekkiline izah edemeyince “davayı kaybettik ama temyiz hakkını kazandık” demekte? Neden, mahkeme kaleminde köyünden getirdiği sebze yi meyveyi, fındığı fıstığı satan personeline, hâkim engel olmamakta? Neden mahkeme ve icra kalemlerinin ihtiyacını gidermek için avukatlardan yardım istenmekte? Neden bazen hâkimler, avukat dilekçelerinde gözyaşı dolu hikayeler yerine, yararlanabilecekleri sorunu çözecek gerçek hukuki bilgi bulamamakta? Ve neden, vatandaş, kararın gerekçesinden davayı hangi sebeple kazanıp ve kaybettiğini anlamamakta? Neden, dünyanın hiçbir yerinde yokken “dosya münderecatına ve toplanan delillere göre” sihirli kalıbı, yerel mahkemelerden başlayıp en üst yargı organlarına kadar bir kararın gerekçesi ve formülü sayılmakta? Neden bazen hâkime dilekçeyi okutabilmek için bin bir beceri gerekmede, neden işin niteliği ne olursa olsun uzun dilekçeler okunmaz inancı yaygınlaşmakta? Neden, avukatlar sürekli mazereti olan insanlar olarak mazeret sebebiyle yargılamayı erteletmekte? Neden “tapuya yazılan yazının gelmediği anlaşıldığından...” sözünü duymak için duruşma kapısının önünde avukatlar saatlerce beklemekte ve beklemediğinde de her ne kadar tapudan yazı gelmemiş olsa dahi “dosya müracaata bırakılmakta”? Ve neden avukat, hâkim, savcı, kalem personeli, icra memuru, infaz memuru, kendileri için günlük mutad sayılan işlerin, aslında yargı organları önüne gelen insanlar için, hayatlarının en önemli işi olduğunu ve belki de doğrudan hayatları olduğunu düşünmemekte?

Ve neden kimse bu soruların arkasına gereği gibi düşmemekte? Neden Adalet Bakanlığı, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu, Barolar, hukuk fakültesi öğretim üyeleri bu soruları hukuk hayatımızın en önemli sorunu sayıp bu sorular tükeninceye kadar gecesini gündüzüne kadar çalışmamakta? Neden kötünden daha kötü olanın kötüyü kanıksamak

olduğu unutulmakta? Neden bu soruları soran insanlar, gerçekleşmesi mümkün olmayan hayallerin peşindeymiş gibi, biraz da hafife alınarak dinlenmekte, hatta dinlenmemekte ve belki de cezalandırılmakta?

III. HUKUKUN VİCDAN VE AHLAK SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ

1. Gerçekten Bu Sorunu Çözmek İstiyor muyuz?

Yukarıda ortaya konulan sorunlar, çözümsüz sorunlar mıdır? Çok açık ve kısa cevap verilecekse hayır; her sorun gibi, eğer çözülmek istenirse yukarıdaki sorunların da çözümü vardır, hem de çok kısa sürede çözümlenebilir. Burada mesele şudur: Biz bu sorunu gerçekten çözmek istiyor muyuz istemiyor muyuz? Eğer gerçekten bu sorunu çözmek istiyorsak sorunu çözmek kolaydır; sorunu çözmek istemiyor, sadece göstermelik bazı çabalar sergileyerek sorunu çözüyormüş gibi yapıyorsak, bu daha da tehlikelidir. Çünkü, o zaman sorun çözülmeyecek ve daha sonra gerçekten sorun çözmek isteyenler için de, bu sorunun çözümü imkansızdır, mesajı vererek ümitsizlik kaynağı olacaktır.

Ülkemizdeki hukuk, daha doğrusu hukukun etik sorunu neden çözülmemektedir veya çözülememektedir? Kanaatimizce bunun çok basit bir cevabı vardır: Mevcut sistem neredeyse herkesin işine gelmektedir. Bir ülkede eğer yargıya bütçeden ayrılan pay, yüzdelerle değil bindelerle ifade ediliyorsa, o ülkenin siyasetçileri ve ülkeye yön veren yöneticileri adalet sorunu çözmek istemiyor demektir. Çünkü, sağlam bir adalet, keyfi davranan bürokratin, hesap vermek istemeyen siyasetçinin işine gelmemektedir. Sağlam bir yerde durmayan adalet, ne vatandaşına karşı hoyrat, amirine karşı kurnaz, kendi menfaatini ve konumunu her şeyin önünde tutan bürokrati, ne de siyaseti hizmet değil itibar, kazanç ve menfaat kapısı gören siyasetçiyi sorgulayıp yargılayabilir. Maalesef, bugün artık siyaset, bürokrat, yargı üçlüsü içinde dönen bozuk çark her gün ülke gündemini işgal eder hale gelmiştir. Bu o kadar ağır tahribat yaratmaktadır ki, bir yandan halkın devlete ve yargıya güveni azalmakta, diğer yandan hukuksuzluklar nasıl olsa başkaları da yapıyor şeklinde meşruluk kazanmakta, ayrıca kural ihlal etmek ve kural dışı davranmak hayatın her alanında alışkanlık haline gelmekte, bu hukuk kargaşası, ülkemize yapılacak yatırımları dahi etkilemektedir.

Acaba sorunun çözülmemesinin tek suçlusunu, siyasetçi ve bürokratlar mıdır? Şüphesiz hayır. Maalesef bizzat yargının say, savunma ve karar üçgeninde ciddi sorunlar bulunmaktadır. Şunu kabul etmek gerekir ki, ülkemizdeki hukukçuların önemli bir kısmının bilgisizlik ve ilgisizlik sorunu vardır. Özellikle son on, on beş yılda gerek teknolojik yeniliklerin gerek dünyadaki gelişmelerin hızlanması, gerekse ülkemizde arka

arkaya yapılan -bazen gereğinden fazla hızlı- kanun değişiklikleri karşısında buna intibak edecek kalitede hukukçu yetiştirilememiş, bilgi eksikliği giderilemediği gibi, bunlara neredeyse ilgisiz kalan önemli bir hukukçu kitlesi de oluşmuştur. Bunun sonucudur ki, sorunu çözmek kendilerini gelişmelere uydurmak istemeyen hukukçular, “*uygulama başka teori başka*” şeklinde, deyim yerindeyse bir hukuki safsata ihdas etmiş ve bunun arkasına sığınmışlar; ayrıca bununla da yetinmeyerek genç ve idealist hukukçuların da zihinlerini bulandırmışlardır. Eğer bir alanda kanun tekse, teori başka uygulama başka olamaz. Şayet bir farklılık varsa ya teori yanlıştır ya uygulama yanlıştır. Bunun ötesinde, bir yorum farklılığı söz konusu ise, o da ancak yorumun mümkün olduğu alanlarda ve durumlarda, bir görüş farklılığı olarak algılanmalıdır. Bu, teori başka uygulama başka safsatı yüzünden neredeyse ülkemizde Usul Kanunları metruk hale gelmiş, her hâkimin her avukatın kendine göre bir usul uygulaması oluşmuştur. Yani, önce bilgisiz ve ilgisiz hukukçu kitlesi, sistemi bozup uygulamamış sonra da “*teori başka uygulama başka*” hurafesini uydurmuştur. Bunun hurafe yönünden, cahil insanların türbelere çaput bağlayıp dilek tutmasından hiçbir farkı yoktur. Ancak tehlikeli olan, genç hukukçuların bu ilkel hurafeye inanması ve gereğini yapmaması durumunda, mesleklerini icra edemeyecekleri inancını, bu hurafeyi çıkarıcılar ve inananların sürekli beyinlerine işlemeye çalışmasıdır. Ayrıca bu hurafeye neredeyse iman etmiş kişiler, ancak bu hurafe kabul edilip gereği yapılırsa, çarkın içinde yer edinilebileceği söylentisini de yayarak genç hukukçuları da olumsuz yönde etkilemektedirler.

Şüphesiz bugün gelinen noktada, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar, ülkemizde ciddi bir doktrin ve içtihat zenginliği oluşmuştur. Özellikle son yıllarda bir kısmı bilineni tekrar etse, bilimsel yeterliliği bulunmasa, hatta yanlışlarla dolu olsa da, gerek doktrinde gerekse uygulamada bir çok kitap, makale yayınlanmaktadır. Bunun anlamı, her hukukçunun bir şey söylerken, yazarken ve bir sorunu çözerken ciddi bir araştırma yapması zorunluluğunun bulunduğuudur. Bu ise şüphesiz zahmetli bir iştir. İşte bu zahmetli işle uğraşmak istemeyen kişiler alıştıkları sistemi sürdürme çabası içindedirler. Çünkü, bir kitap karıştırmadan, kanuna bakmadan hikayeler anlatılan dilekçeler, gerçek bir hukuki dayanağı olmayıp “karakuşu yargı” ürünü kararlar yazmak kolaydır ve caziptir; hukuki çabanın ve bilginin ise değeri kalmamıştır. Böylece, günlük rutini bozmak istemeyen hâkim, alıştığı yöntemleri sürdürmekte, yeni bir şey var mı diye araştırmamakta; icra memuru veya mahkeme kalemiyle olan ilişkileriyle bazı günlük işleri rahatlıkla yürüten avukat, yeni bir şey araştırma ihtiyacı duymamakta; eski köye yeni adet getirmek istemeyen kalem ve icra görevlileri “biz yıllardır bunu uyguluyoruz,

yeni mi çıktı” kolaycılığına kaçarak, değişen bir kanun hükmünü veya yeni çıkan içtihadı bile görmezlikten gelebilmektedir. Sonunda, bilirkişilerin elinde kalan dosyalar, tapudan gelecek yazıyı aylarca bekleyen mahkemeler, kalem ve icra görevlisinin iki dudağına bakan avukatlar, en doğru olduğuna inandığı kararı için dahi Yargıtay'a direnemeyen hâkimlerden oluşan bir hukukçu profili ile karşı karşıyayız.

Değişim zordur ve sancılıdır. Ancak değişip gelişmiyorsanız, çürüyüp ölmekle karşı karşıyasınız demektir. Yukarıda açıklanan kolaycılık, bilgisizlik ve ilgisizlikten kurtulmadıkça sorunları da çözmek mümkün değildir. Tekrar başa dönecek olursak, sorunu çözmek istiyorsak çözeriz; çözmek istemiyorsak çözmeyiz.

Burada iş çokluğu, imkân kıtlığı vs. şeyler bahane değildir. Gerçekten insanlar yüreğinde hissediyor, gerekli çabayı gösteriyorsa iki şey ağaç gölgesinde dahi yapılabilir: Adalet ve bilim. Tarih bunun nice örneği ile doludur. Ayrıca bugün söylendiği kadar kötü durumda olduğumuzda gerçek değildir. Örneğin, duruşmalar ve dosyalar çok denilmektedir. Bir durumu gözden geçirelim. Bu dosya bolluğunun önemli bir kısmı da devletle vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıklardır. Örneğin, bir memur hakkında verilen standart yanlış karar yargıda bozulduktan sonra ilgili idari birimin veya bakanlığın artık o konudaki uygulamasını değiştirmesi gerekirken, aynı durumda olan yüzlerce memur için idare, hukuka aykırı uygulamasını sürdürdüğünden o durumda olan her kamu görevlisi dava açmak zorunda kalmaktadır. Bunun sonucu ise, yargıya iş yükü, idareye yargılama masrafı, kamu görevlisine çalıştığı kuruma karşı güvensizlik, ülkemiz bakımından iş, zaman, para ve itibar kaybı olarak dönmektedir. Bu tür örnekler çoğaltıldığında görülecektir ki, aslında çok olan işlerin önemli bir kısmı, iş olmaması gerektiği halde iş çıkartılan gereksiz işlerdir. Gerçekten dosya çokluğu, duruşma fazlalığı olan yerler büyük şehirlerdir. Bunun dışında yargı çevrelerinin büyük bir kısmında, iş çokluğu değil, bilakis iş azlığı vardır. Hatta hâkimler çıkardıkları dosya sayısını artırıp terfi edebilmek için özel çaba göstermektedirler. Büyük şehirlerde ise, özellikle duruşmaların büyük çoğunluğu hâkimlerin ve avukatların özellikle kanun ve usûl hükümlerini uygulamamalarından, davaları uzatıcı işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Adliyelerdeki duruşmalar iyi izlenirse, günde 60-70 duruşması olan bir mahkemenin, dosyalarının neredeyse 2/3'ü bir yerden evrak gelmemesi, belge ve bilgi gelmemesi sebebiyle yapılan şekli göstermelik duruşmalardır ve çoğunlukla “davacı vekili geldi davalı vekili geldi, açık duruşmaya başlandı, nüfusa yazılan yazının gelmediği görüldüğünden duruşmanın . tarihine ertelenmesine” şeklinde geçmektedir. Acaba, tapudan, nüfustan, karakoldan bir yazının gelmesi için duruşma açmaya gerek var mıdır? Duruşmalar delillerin toplandığı değil,

delillerin tartışıldığı ve tarafların meramlarını anlattıkları yargılama kesitleridir. Bunun dışında, zaten duruşmalar işlevini yitirmiş, ismi ile mütenasip durulan yerler haline gelmiş, getirilmiştir. Avukatlar ne söylerse söylesin, hâkimler “dilekçemi tekrar ediyorum dedi” şeklinde zabıt tutmakta, çoğunlukla da avukatlar da işi çözecek etkili bir söz ve konuşma yerine dilekçelerini tekrar etmektedirler. Bunun sebebi, hâkimin de avukatın da duruşmalara yeterli hazırlıkla çıkmaması, etkili ve doğru konuşma ile etkin dinleme alışkanlığının oluşmamasıdır. Oysa adil yargılanma hakkının temel unsurlarının başında hukuki dinlenilme hakkı gelmektedir. Eğer duruşmada dilekçeler tekrar edilecekse neden duruşma yapılmaktadır? Bu söylenenler dikkatle incelenir, gereği yapılırsa sorun çözülecek 60-70 duruşma sayısı 10-20'ye düşecektir. Ancak bunun için usul kanunlarını bilen, anlayan, uygulayan avukat ve hakimler, bunun arkasında duracak bir Yargıtay, denetimlerde buna dikkat eden adliye müfettişleri gereklidir. Yani, çözüm bilgili ve ilgili hukukçuda yatmaktadır. Yine aynı soruya dönüyoruz, gerçekten sorunu çözmek istiyor muyuz?

2. Sorunu Çözmek İçin Öneriler

Ülkemizdeki hukukla ilgili sorunların çözümü için, önce hukuk bilincini taşımak, sonra da hukukun ve hukukçu olmanın önemini ve değerini kavramak gerekir. Bunlardan önce insan olmanın bilinci içerisinde olunmalıdır. Zira, mahkemelere gelip gidenler dosyalar, tutanaklar ve kağıtlar değildir; yargılamanın tarafı insanlar, onları savunan ve onlar hakkında karar verenler de yine insanlardır. Bu sürekli hatırlanırsa sorunlar daha kolay çözümlenecektir.

Hukuk fakültesinden başlayarak hukuk bilinci içerisinde olan hukukçular yetiştirilmeli; stajda bu işin üzerinde ciddiyetle durulmalı; meslek içinde bu denetlenmeli, aykırı davranışlar hemen gerekli yaptırımla karşılaşmalıdır.

Ülkemizde hukuk fakültelerinin kuruluşundan başlayarak, bir etik sorunu vardır. Bugün hukuk fakültelerinin sayısı neredeyse kırka yaklaşmasına rağmen, istenen standartta öğrenci alıp mezun eden fakülte sayısı dördü beşi geçmemektedir. Özellikle bir siyasi yatırım olarak olur olmaz yerde kurulan devlet üniversitelerinin açtıkları hukuk fakülteleri ve özel üniversitelerin en az maliyetle ancak en çok itibar gören fakülte olarak hukuk fakülteleri açmaları sonucu, bilgi yönünden eksik, ilgi yönünden zayıf, etik değerler yönünden hiç irdelenmeyen hukukçular yetişmeye başlamıştır. Bunun etkisi özellikle önümüzdeki birkaç yılda daha da fazla görülecektir. Bu sebeple, avukatlık, hâkimlik gibi alanlarda mesleğe başlarken yapılacak ciddi, ancak objektif sınavlar ve

doğru bir staj eğitimi daha da önemli hale gelmiştir. Her isteyen belki hukuk fakültesi bitirebilir; ancak her isteyenin layık değilse avukat ve hâkim olmasına engel olunması gerekir. Avukat ve hâkim olmak, basit hukuki bilgilerin ve eğitimin ötesinde daha ciddi bir alt yapıyı gerektirir; bazı insanlara iş bulmak, toplumun geleceği ve kaderinden daha önemli hale getirilmemelidir. Bir hukuk fakültesi kurulurken kaç öğretim üyesinin olacağı, kütüphanesinde yeterli kitabının bulunup bulunmadığı, araştırma görevlisi yetiştirme potansiyeli gibi hususlar neredeyse dikkate alınmamaktadır. Bazı fakültelerde, öğrenciler öğretim üyelerini dahi tanımadan, bir kez olsun yazılı bir metin üretip, kendini sözlü olarak ifade etmeden fakülteden mezun olabilmektedir. Sonuçta kanun kullanma alışkanlığı olmayan, kütüphaneye sınırlı sayıda giren, bir sorunu çözmek için araştırma yapmasını bilmeyen, eksik içtihat kitaplarına mahkum olmuş, klişe kalıplarla, form dilekçeler, matbu kararlar yazabilen, yaratıcılığı ve araştırmacılığı olmayan, yazılı ve sözel olarak kendisini eksik ifade eden hukukçular yetiştiriyoruz. Eğer bu yanlışsa, kendimize kaç dava ve cevap dilekçesini, kaç mahkeme kararını bir edebi metni okur gibi akıcı bir şekilde okuyabildiğimizi, kaç dilekçe ve karardan tatminkâr hukuki bilgiye rastlayabildiğimizi soralım. Öğretim üyesi ile kanunla, hukukla, diğer hukukçularla iletişim içinde olmayan bir öğrencinin vicdan, ahlak, etik değerleri tam olarak kazandığı söylenebilir mi?

Bugün bir çok alanda olduğu gibi hukuk alanında da yüksek lisans ve doktora programlarının bir kısmı hatır için unvan dağıtılan yerler haline gelmiştir. Osmanlı imparatorluğu'nda yarı gerçek yarı rivayet, hafife alarak ifade ettiğimiz “beşik ulemasından” sonra, yetersiz şekilde, alt yapısı olmadan kurulan yüksek lisans ve doktora programları ve bazen de özenli öğrenci seçilmeyen ya da bilimsel yetersizliklere göz yumularak yürütülen bu programlardan “hatır uleması” yetiştirilmekte, hatta bu kişiler bazen yardımcı doçent daha sonra doçent ve profesör olarak öğrencilerin ve diğer hukukçuların kaderine yön vermektedir. Öncelikle burada durup düşünmek gerekir.

Endisi hak etmeyerek bir yerlere gelen bu tür öğretim elemanlarının yetiştireceği hukukçuların kalitesi ne olacaktır? Hak etmediği halde bir takım unvanları alanlar, sadece bunları paraya tahvil etme çabasından öte ne yapacaklardır? Bu kişiler öğrencilerinin ve diğer hukukçuların karşısında nasıl bir duruş sergileyecektir? Belirtilen bu yanlışlıkların mutlaka düzeltilmesi gerekir.

Hukuk fakültelerinde birinci sınıftan başlayarak, öğrencinin vicdani kanaat oluşumunu olumlu etkileyecek dersler konulmalı ve uygulamalar yapılmalıdır. Örneğin, kaç hukuk fakültesinde tarihin ve ülkemizin büyük ve önemli davaları öğretilmekte ve

tartışılmaktadır; kaç hukuk fakültesinde öğretim üyeleri bunlardan gereği gibi söz etmektedir, kaç hukuk fakültesinde öğrenciler bir uyuşmazlığı kendi sorumluluklarında araştırıp inceleyerek çözmekte ve bunun sonucuna katlanabilmeyi öğrenmektedir? Hukuk, bilgi ve vicdanla olgunlaşır, söz ve yazıyla kendini ifade eder. Ülkemizde, genel olarak bu dört unsurdan, sadece hukuki bilgi yüklemesi yapılmaktadır. Onun da ne kadar doğru bir yöntemle olduğu gerçekten tartışmalıdır. Bunun dışında öğrencilerin vicdani kanaat oluşturma ve etik değerlere bağlı hukukçular olarak yetiştirilmesi için ne bir ders ne de ciddi bir çaba söz konusudur. Eğer ortada bir çaba varsa o da birkaç öğretim üyesinin idealist davranışları ve çabasıdır. Ayrıca, öğrencilerin bilgilerini doğru bir şekilde ifade edecekleri yazı ve söze yönelik sistematik çalışmalar yaptıkları söylenemez. Öğrenciler sınav kalabalığı, geçme-kalma ikilemi arasında sıkışıp kalmış durumdadırlar. Mutlaka hukuk etiği gibi derslerin, adli yazışma, kurgusal duruşma gibi ders ve uygulamaların yapılması ve öğrencilere bu konuda sorumluluklar verilerek sonuçlarına da katlanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca, öğrencilerin özellikle ilk dört yarıyıldan sonra, adliyede zaman zaman staj yapmaları sağlanarak öğrenciyken bu ortamı ve sorunlarını yerinde anlamalarına çaba gösterilmelidir.

Hukuk fakültesi öğretim üyelerinin kısmen sistemden kısmen kendilerinden kaynaklanan bir eksiliğini de burada vurgulamak gerekir. Maalesef bazı öğretim üyeleri neredeyse dışarıdaki gerçeklerden habersiz, olmayan sorunlar için çözüm üreten insanlar konumundadır. Bu çerçevede özellikle hukuk fakültesi öğretim üyelerinin fil dışı kulelerde oturup sürekli uygulamayı eleştiren insanlar olmaktan çıkarılıp uygulamanın içerisine girerek hem uygulamada yoğunlaşan sorunlara çözüm üretmelerinin sağlanması hem de onların bilgileriyle uygulamaya doğru yön verilmesine yardımcı olunmasının yolu açılmalıdır. Bunun yanında, uygulamada başarı göstermiş hukukçulardan, üniversiteler hukuk eğitiminin sürekli olmasa da belirli aşamalarında yararlanmalıdırlar. En azından mesleğinde zirve noktaya ulaşmış avukat ve hâkimlerin öğrencilere bilgi ve tecrübelerini aktarmaları, hem öğrencilerin önlerine model koymak hem de bu yönde etik değerlerin olgunlaşmasına katkıda bulunacak örnekler sunmak bakımından yararlı olacaktır.

Şüphesiz bu çaba sadece hukuk fakültelerinde değil, mesleğin staj eğitiminde çok ciddi şekilde de sürdürülmeli; hâkimlikte ve avukatlıkta, meslek içi eğitimde bu çaba süreklilik kazanmalıdır. Hukuk fakültelerinde staj eğitimi, stajda hukuk fakültelerindeki eğitim verilemez, verilmemelidir; ancak bu iki eğitimin bir birinin devamı ve tamamlayıcı olması mutlaka sağlanmalıdır. Bunun için de adliye ve hukuk fakültesi

işbirliği olmalıdır. Bir hukukçu hukuk fakültesine kayıt olduğu andan, staj yapıp meslek edininceye kadar hukukçu olmanın sorumluluğunu hissetmeli, hukuk bilincine sahip olmanın önemini kavramalı, mesleğini yaparken de bunu koruyacak bir duyguya sahip olmalıdır. Deyim yerindeyse hukukçunun bu konuda olumlu anlamda beyni yıkanmalı, kişiliği bir kalıba sokulmalıdır.

Eğer bugün hukukumuzda bir etik sorun varsa, sorunlu insanlar da var demektir. Ancak, kaç hukuk fakültesi öğretim üyesinin, kaç avukatın, kaç hâkimin işini gereği gibi yapmadığından veya bu etik değerlere önem vermediğinden bir yaptırımla karşılaştığını soracak olursak neredeyse hiç demek gerekecektir. Yani, burada sorun büyük, ancak onu yaratan sorunlu insanlar yokmuş gibi davranılmaktadır. Üniversitelerin, Baroların, Adalet Bakanlığının, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunun bu konuda daha hassas davranması, hatta önceliği bu konuya vermesi gerekir. Meslek taassubu ve koruyuculuğu içerisinde davranıldığı sürece, hiçbir sorun çözülemez. Bu sebeptendir ki, 30-40 yıl önce öğretim üyelerinin, avukatların, hâkimlerin, savcılarının sahip oldukları saygınlık bugün artık yoktur. Sirke artık başkalarına değil, küpüne de zarar vermeye başlamıştır.

Hukukun ilk çıkış noktası savunmadır. Çünkü, hukuk uygulaması, önce bir insanın başkasına haksızlık yapmasıyla ve haksızlığa uğrayanın da kendini savunmasıyla başlar, kendini savunmayan kendisi yerine daha iyi savunacak birini aradığında da avukatlık mesleği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple avukatlık gerçekten çok önemli bir meslektir; haksızlığın karşısında duruşu sergiler. Acaba bunu gerçekten idrak etmiş avukatlar yetiştiriyor muyuz? Maalesef barolar gittikçe daha politize olan, belirli grupların seçim kavgası yaptıkları yerlere dönüşmüş, özellikle mesleğin gelişmesi için istenen bir duruş sergileyememiştir. Şayet ülkemizde bir adliye kirlenmesinden söz ediyorsak, baro ve avukatları bunun dışında tutamayız. Eğer barolar, ciddi ve kararlı bir tutumla, her şeyi bir kenara bırakarak el birliği ile bu kirlenmişlik çarkından ne pahasına olursa olsun çıkma kararı alsın ve bunu ciddi bir şekilde uygulasa, buna aykırı davranan meslektaşlarına gerekli cezaları verebilse, bu konuda işbirliği yapmayan adliye personelinin gerekli yaptırımlarla karşılaşması için tüm çabasını gösterse bu sorun çözülmez mi? Şüphesiz önemli ölçüde çözülür. Bu çaba diğer çabaları da zaten arkasından getirecektir.

Avukatlık stajı daha ciddi yapılmalı, hem hukuki bilgiyi uygulama, hem de meslek etiğini kazanma aşaması olarak düşünülmelidir. Mümkünse avukatlık ve hâkimlik stajının önemli bir kısmı birleştirilmelidir. Ayrıca, stajını bitiren bir avukatın, bağımsız bir şekilde dava alması belirli bir zamana yayılmalı; aynı şekilde ruhsatını aldığı günün ertesi

günü Yargıtay'da duruşmaya çıkmak gibi, aslında zaman ve olgunluk isteyen işlerde belirli zaman dilimleri konulması gereklidir.

Kanaatimizce hâkimlik ve savcılık mesleği de birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü, hâkimlik hukukun vicdani kanaat bakımından zirve noktasıdır. Yukarıda açıklanan hukuk uygulaması içinde, uyuşmazlığa düşen iki taraf, uyuşmazlığı çözmek için sonunda bir üçüncü kişinin vicdanını hakem kılma ihtiyacını duyar, o kişi de adeta insanüstü bir iş yapan hâkimdir. Bu sebeptir ki, bir düşünürün ifadesi ile “hâkimler hukukun hem kölesi hem de efendisidir”. Hâkimler hukukun kölesidir; çünkü, onların ağır bir manevi yük altında buldukları açıktır. Hâkimler hukukun efendisidir; çünkü, onlar sözünü söyledikten sonra, bu söz ne kadar yanlış olursa olsun, artık söylenecek başka bir söz yoktur. Bu ağırlık, onların sadece yeterli hukuk bilgisini değil, gerekli insani donanımı taşımalarını da zorunlu kılmaktadır. Hâkimlere ilk öğretilmesi gereken şeylerden biri de, devletin değil milletin hâkimi olduklarıdır. Çünkü, hâkim devlet adına değil, millet adına karar verir. Ayrıca, devletle vatandaş karşı karşıya geldiğinde de hâkimin tarafsız ve bağımsız olması, bu bilinci taşımasına bağlıdır. Hâkim devletin değil, devlet hâkimin hizmetindedir.

Bugün ülkemizde, 22 yaşında hukuk fakültesi bitiren, iki yıl staj yaptıktan sonra 24 yaşında hâkim olan genç insanlardan, diğer insanların kaderleri hakkında karar vermesini bekliyoruz. Belki insanoğlu 24 yaşında, ülkeler fethedebilir, etmiştir de; ancak bu yaşta insanların kaderi hakkında karar verecek olgunlukta mıdır? Zira, ülkeleri fethedenler hakkında da, karar verecek olanlar yine hâkimlerdir. Bu sebeptir ki, hâkim olacak kişilerin mutlaka belirli bir olgunluğa da erişmiş olmaları gerekir. 30 yaşından önce bu olgunluğa ulaşmanın ne kadar güç olduğu da açıktır. Bu sebeple özellikle hâkimlerin, belirli bir süre, kanaatimizce en az beş yıl avukatlık yaptıktan ve bir süre de hâkim yardımcısı olarak çalıştıktan sonra, bağımsız bir şekilde karar verecek olgunluğa ulaşacaklarını düşünüyoruz. Bunun bir çok faydası olacaktır: Öncelikle, avukatlık yaparak hukukun ilk aşaması olan savunma alanında çalışan hâkim, bir insanı savunmanın zorluğunu yaşayarak öğrenecektir. Bunun dışında, yargılamada avukatlarla hâkimlerin birbirini anlaması daha kolay olacaktır. Ayrıca, avukatlık yaparken yaşadığı olaylar, hâkimde ciddi bir hukuk ve hayat olgunluğu ve tecrübesi doğuracaktır.

Hâkimlerin daha bağımsız ve yaratıcı karar verebilmeleri bakımından önemli bir engel de kanaatimizce hâkimlerin yükselme ve ilerlemelerinde uygulanan sistemdir. Bu sistemin mutlaka gözden geçirilmesi gereklidir. Hâkim, tayin terfi için Bakanlıktan ve

Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulundan himmet bekleyen insan olmaktan çıkarılmalıdır. Hâkimlerin içtihat yaratmasının önünde neredeyse bir engel olarak duran, kararları hakkında verilen not sisteminin de gözden geçirilmesi bir zorunluluktur. Bu sebeptir ki, bazen üst mahkemelerin yanlış kararlarına karşı dahi, hâkimler direnme cesaretini göstermemektedirler.

Hâkimlikle savcılık da birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü, hâkimin taşıması gereken vasıflar farklıdır. Hâkim bağımsız ve tarafsız bir noktada dururken, savcı aslında taraftır; kamu adına hareket eder, gereğinde devleti temsil eder. Bu sebeple uzun süre savcılık yapan bir hukukçunun, daha sonra hâkimlik yapmaya başlaması, kişilik de rol kayması veya sapmasına yol açabilecektir. Kaldı ki, uzun süre savcılık yapan birinin de hâkimliğin düşünce tarzını kabullenmesi kolay olmayacaktır. Oysa, bir savcının daha çok bir avukat gibi yetişmesi ve sorunlara o gözle bakması gereklidir. Bu açıdan hâkimlerle savcılarının eğitimlerinden başlayarak mesleği icralarına kadar farklılaşması gereklidir.

Bu kısa sayılabilecek değerlendirmeden varılması gereken en önemli sonuç, hukukçular yetiştirilirken ve mesleklerini uygularken, öncelikle hukukçu bilincini taşımalarının öğretilmesi zorunluluğudur. Bu bilinci kazanmaları için azami çaba gösterilmeli, bu bilinci korumaları için sürekli bu konuya dikkat çekilmeli, uyarılmalı ve bu bilinci kaybettikleri an hukukla bağlantıları da kesilmelidir. Eğer adalet mülkün temeliyse, temelin su almamasına, sarsıntıya karşı sağlam durmasına dikkat edilmelidir. Bazı şeyler vardır ki, üzerinde en küçük tereddüdü dahi taşıyamaz; adalet o şeylerdendir.

Hukuk bilincini sağlamak için eğitim önemlidir, ancak bu yan faktörlerle de mutlaka desteklenmeli, korunmalıdır. Örneğin, bir masa ve sandalyeden oluşan bir hukuk fakültesinde eğitim alan öğrenci mi, yoksa binasından girerken hukuku algılayabileceği bir mimariye sahip hukuk fakültesinde okuyan bir öğrenci mi bu duyguya daha çok sahip olur? Keza, boş ve soğuk duvarları olan hukuk fakültelerinde okuyan öğrenciler mi, yoksa her bir duvarında bir temel hukuk metnini görerek geçeceği ve dört yıl içinde bunlara aşinalık kazanacak öğrenciler mi daha çok hukuka sahip çıkar? Hâkim, depodan bozma bir yerde duruşma yapınca mı, yoksa adalet sarayı ismine yakışan, o şehrin en görkemli binasında yargılama yapınca mı daha sağlıklı karar verir? Şüphesiz bir hâkime milyarlarca lira verseniz de, trilyonlarca liralık davalara bakacaktır; ancak en azından gelecek endişesi taşımayan bir hâkim mi, yoksa yarın ne giyeceği konusunda tereddüdü olan bir hâkim mi daha doğru karar verir? Davasının akıbeti konusunda tereddüdü olmayan bir avukat mı, yoksa acaba dilekçem okunur mu, duruşmada söylediklerim ciddiye alınır mı diyen bir avukat mı mesleğini daha iyi yapar?

SONUÇ

Yukarıda yazılanlardan çıkarılabilecek sonucu özetlersek: Hukukun, vicdan ve ahlak, daha güncel ifade ile etik temeli bir kenara bırakıldığında aslında işlevini yerine getirmesi mümkün değildir. Maalesef bugün ülkemizde, hukukun çok ciddi bir şekilde etik sorunu vardır. Bu sorunun çözülmemesinin en önemli sebebi, herkesin, özellikle de hukukçuların bu sorunu gerçekten çözmek istememeleridir. Şayet bu sorun çözülmek isteniyorsa, önce hukukun her aşamasında bulunanların, öğrencisinden öğretim üyesine, avukatından hâkimine kadar kendisini gözden geçirmesi gerekir. Kendimize ve birbirimize bu konuda yalancı değil, samimi sorular sormalı ve acı cevaplarından da korkmamalıyız. Önce hukukçu gibi hukukçu yetiştirmeli, sonra bu bilinci korumak için çaba göstermeli, bu çabayı göstermeyenlerin hukukçu kimliğini taşımasına izin verilmemelidir. Almanların “güven iyidir, ancak kontrol daha da iyidir” sözünü burada hatırlamak yararlı olacaktır.